

ПІДГОТОВКА ДО ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

PREPARATION FOR ORGANIZATIONAL ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури необхідно впроваджувати відповідні педагогічні умови, які сприяли б формуванню організаційної діяльності. Підготовка майбутніх учителів передбачає оволодіння студентами системою теоретичних знань, практичних умінь, які забезпечують успішність у виконанні організаційної діяльності, розвитку особистісних, професійних та управлінських якостей. У дослідженні взяли участь 232 студенти другого курсу факультету фізичного виховання та реабілітації. Отримані результати у експериментальних і контрольних групах після проведення цілеспрямованої роботи показали, що доцільно впроваджувати методику формування організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивно-конативним, особистісним та управлінським компонентами. Проведене дослідження дає можливість вирішувати питання організації ефективного процесу формування організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури під час їхньої професійної підготовки.

Ключові слова: учитель, якості, методика, організаційний, компоненти.

В процессе профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры необходимо внедрять соответствующие педагогические условия, которые способствовали бы формированию организационной деятельности. Подготовка будущих учителей предусматривает овладение студентами системой теоретических знаний, практических умений, которые обеспечивают успешность в выполнении организационной деятельности, развитие личностных, профессиональных и управленческих качеств. В исследовании принимали участие 232 студента второго

курса факультета физического воспитания и реабилитации. Полученные результаты в экспериментальных и контрольных группах после проведения целенаправленной работы показали, что целесообразно внедрять методику формирования организационной деятельности будущих учителей физической культуры по когнитивно-конативным, личностным и управленческим компонентам. Проведенное исследование дает возможность решать вопросы организации эффективного процесса формирования организационной деятельности будущих учителей физической культуры при их профессиональной подготовке.

Ключевые слова: учитель, качества, методика, организационный, компоненты.

During the professional training of teachers of physical culture the proper pedagogical conditions must be introduced which are conducive to forming of managerial activity. The training of future teachers foresees capturing by students theoretical knowledge, practical skills, which provide success in performing managerial activities, developing personal, professional and managerial qualities. In the research took part 232 students of second course of faculty of physical culture and rehabilitation. The received results in experimental and control groups after conducting purposeful work showed that it is appropriate to introduce methodic of forming managerial activity of future teachers of physical culture on cognitive-conative, personal and managerial components. The made research gives the opportunity to solve the questions of organizing effective process of forming a managerial activity of future teachers of physical culture during their professional training.

Key words: teacher, quality, methodic, managerial, components.

УДК 378+37.037+796/799

Пільова С.Г.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри фізичного виховання
Одеського національного морського
університету

Панасюк І.В.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри фізичного виховання,
Одеського національного морського
університету

Халаф Ю.М.,

студентка I курсу соціально-
гуманітарного факультету,
відділення «Політологія»

ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямів модернізації вищої освіти в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору є підвищення її якості. Вихід на особистісний рівень розвитку професійно-гуманістичної спрямованості студентів педагогічного вищого навчального закладу вимагає наближення процесу навчання до реалій педагогічної практики, ефективного засвоєння професійно-цінного досвіду комунікації, педагогічної взаємодії, а також запровадження у практику вивчення педагогічних дисциплін, особливим чином організованої творчої діяльності, що, на нашу думку, сприяє формуванню організаторських якостей майбутнього вчителя [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. Організація – це свідомий процес, спрямований на об'єднання та впорядковану взаємодію елементів або частин (людей, ідей, ресурсів) у ціле, в результаті чого утворюється про-

дуктивна, стійка система; це взаємовідношення частин і цілого, поведінка частини визначається поведінкою цілого, поведінка цілого залежить від поведінки частини [2].

Організація як стан припускає наявність певного структурного порядку або певного рівня (ступеня) упорядкованості, що вказує на упорядкованість, узгодженість і взаємодію автономних частин цілого (системи), зумовлених її устроєм. За М. Туленковим, організація як процес характеризується сукупністю дій, що призводять до заснування й удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого [10].

У розумінні суті поняття «організація» незалежно від специфіки його конкретного аналізу і тлумачення є впорядкованість і спрямованість, реалізація яких ототожнюється з однією з основних функцій соціального управління, призначення якої, своєю чергою, полягає в реалізації принципу

самоорганізації соціальної системи. У цьому сенсі поняття організації зливається з усіма функціями соціального управління і пронизує увесь управлінський процес, завдяки якому здійснюється безпосередній вплив на соціальну систему в цілому, тобто управління як спосіб цілеспрямованого впливу на будь-які соціальні об'єкти і процеси виступає організаційним механізмом соціального управління. Звідси об'єктивно випливає сентенція: соціальне управління зорганізується, а соціальна організація управляється [10, с. 24].

Організація як педагогічна категорія, за І. Підласим, – це «упорядкування дидактичного процесу за певними критеріями надання йому необхідної форми для найкращої реалізації поставленої мети», причому форма в цьому контексті розглядається зазначеним автором як спосіб існування навчального процесу, оболонка для його внутрішньої сутності, логіки і змісту, пов'язана з порядком його здійснення [6, с. 295].

Зауважимо, що науковцями здебільшого розглядаються організаторські здібності вчителя як здібність залучати учнів до різних видів діяльності і робити колектив інструментом впливу на кожного учня (Н. Кузьміна [3]).

Організаторська діяльність учителя забезпечує включення учнів у різні види діяльності й організацію діяльності колективу. Особливого значення організаторська діяльність набуває у виховній роботі. А. Макаренко підкреслював, що виховна робота насамперед є роботою організатора.

Л. Савченко зауважує, що вирішення складних завдань, які стоять перед сучасною школою, вимагає приходу до школи вчителя-організатора, який може творчо вирішувати навчально-виховні завдання. Основними рисами особистості організатора, які дають йому змогу ефективно здійснювати організаторську діяльність, є такі вміння, як вплив на підлеглих, упевненість у собі, передбачення, надійність і відповідальність під час виконання завдання, незалежність, товарищескість [7].

У структурі організаторської діяльності визначаємо когнітивно-конативний, особистісний та управлінський компоненти з відповідними складниками.

Обов'язковим складником когнітивно-конативного компонента, на нашу думку, є наявність знань організаторської діяльності вчителя. Не можна не погодитись із твердженням Л. Савченко [7], що готовність до організаторської діяльності може перетворитися на формування особистості вчителя лише в тому разі, якщо педагогічна підготовка буде організована як діяльність, у процесі якої кожний студент упродовж всього навчання систематично й послідовно набуває відповідних знань, «проходить» через розв'язання організаторських завдань, які ускладнюються, й виконання різних видів діяльності організатора відповідно

до його можливостей та здібностей, набуваючи досвід організаторської роботи.

Теоретична підготовка студентів педагогічних закладів з питань організаторської діяльності, набуття ними практичних умінь і навичок планування й прогнозування результатів навчально-виховної і позанавчальної діяльності є необхідними у формуванні організаційної компетентності майбутніх учителів.

На думку Л. Уманського [11], схильність особистості до організаторської діяльності включає два основні аспекти. Перший аспект виявляється в самостійності (передбачається безкорисна мотивація), спонтанності, природності, неявній (прихованій) включеності до організаторської діяльності. Другий аспект виявляється через стеничність почуттів під час діяльності, задоволеність, відносну нестомлюваність у її процесі та стан нудьги без неї.

А. Лутошкін [5] розкриває поняття організаторських умінь як поєднання індивідуальних властивостей людини, які дають їй змогу швидко та надійно організовувати людей на виконання певної справи.

Зазначимо, що організаторські вміння вчителя тісно пов'язані з комунікативними, оскільки специфічною особливістю професійної діяльності педагога виступає її всеохоплюючий комунікативний характер.

Формування комунікативних умінь, на думку А. Арушанової, включає дві ланки: оволодіння мовою (формування мовних здібностей у зв'язку «знак – значення», семантики і синтаксису) і вміння використовувати мову для досягнення мети спілкування у різноманітних комунікативних ситуаціях, уміння встановлювати інтерактивну взаємодію [1].

Оскільки організаторська діяльність учителя пов'язана з формуванням особистості школярів, уважаємо, що необхідним складником особистісного компонента його організаційної компетентності є наявність морально-вольових якостей.

Е. Фаркаш зауважує, що формування моральних якостей особистості та її моральне самовираження завжди відбувається у процесі безпосередніх чи опосередкованих взаємин з людьми, у системі колективних відносин.

Необхідним складником особистісного компонента, на нашу думку, є толерантність учителя, яка відіграє важливу роль у становленні професійно компетентного педагога-організатора. За твердженням Л. Кондрашової, вища школа покликана навчити майбутніх спеціалістів орієнтуватись і гідно діяти в сучасних соціально-культурних та соціо професійних ситуаціях [4].

На нашу думку, неможливо успішно здійснювати організаторську діяльність без сформованості в учителя лідерських якостей.

Н. Семченко зазначає, що майбутній учитель як лідер мусить мати такі якості, як: розвинене

прагнення до відповідальності та завершення справи; енергія та наполегливість у досягненні мети; ініціативність; самовпевненість; здібність впливати на поведінку інших людей, структурувати соціальні взаємостосунки; бажання брати на себе відповідальність за всі наслідки дій та рішень [9].

Сучасному вчителю не обійтись без аналізу результатів своєї діяльності і прийняття рішень про способи її вдосконалення. Спеціаліст, що працює зі школярами, зобов'язаний уміти вирішувати проблемні педагогічні ситуації й розуміти причини виникнення таких ситуацій.

Управлінська діяльність учителя, зазначає О. Заславська, є важливим аспектом професійної підготовки, професійно значущою якістю, що виражає готовність до осмисленої педагогічної діяльності в сучасних освітніх умовах, здібності до наукового обґрунтування рішень, що приймаються, рефлексії.

Прийняття рішення, наголошує В. Чернобровкін, невіддільне від ситуації, в якій здійснюється. Традиційно така ситуація визначається як проблема. Її розглядають як співвідношення обставин та умов розгортання діяльності індивіда або групи, яке містить суперечність і не має готових варіантів рішення, фіксованих у минулому досвіді [12, с. 29].

Організація рефлексивної діяльності студентів в освітньому процесі вищого педагогічного навчального закладу, зазначає С. Савельєва, є найважливішою умовою розвитку майбутнього педагога як суб'єкта власної професійної діяльності, формування готовності до цієї діяльності, а отже, провідним фактором саморозвитку особистості [8].

Підсумовуючи вищезазначене, доходимо висновку, що підготовка майбутніх учителів до організаторської діяльності під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі передбачає оволодіння студентами системою теоретичних знань щодо організації діяльності учнів, практичних умінь, що забезпечують успішність у виконанні організаторської діяльності, розвиток особистісних, професійних і управлінських якостей. Зважаючи на це, у процесі професійної підготовки необхідно впроваджувати відповідні педагогічні умови, що сприятимуть формуванню організаційної компетентності майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Дослідження виконане в межах науково-дослідної

роботи інституту фізичної культури та реабілітації, що входить до тематичного плану кафедри фізичного виховання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» «Формування професійних компетенцій у студентів засобами фізичної культури та можливості їх застосування в майбутній праці з учнівською молоддю».

Мета дослідження – виявити зміни у рівнях сформованості організаційної діяльності в експериментальних і контрольних групах за компонентами на прикінцевому етапі дослідження.

Методи. Методики діагностики організаційної діяльності: картка самооцінки; тест комунікативних умінь; методика оцінки вольових якостей; методика діагностики лідерських якостей; діагностика комунікативної толерантності; тест конфліктостійкості; тест на визначення ступеня самостійності; методика самооцінки рівня онтогенетичної рефлексії Н. Фетіскіна; математична статистика.

У дослідженні взяли участь 232 студенти другого курсу, з них 112 – факультету фізичного виховання, які склали 1 групу, та 120 студентів факультету фізичної культури та реабілітації (2 група) Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Після закінчення цілеспрямованої роботи під час експерименту було проведено другий зріз, метою якого було виявлення змін у рівнях сформованості організаційної діяльності в експериментальних і контрольних групах за методиками, які застосовувалися на початковому етапі.

Відповідно до цього нами було виявлено 3 рівні сформованості організаційної діяльності: достатній рівень прояву якості (3,5–4 бали) – якості проявляються завжди, яскраво, мають розвинений характер; середній рівень прояву якості (2,5–3,4 бала) – якості проявляються майже завжди, але на недостатньому рівні; низький рівень прояву якості (1,5–2,4 бала) – якості характеризуються слабким проявом ознак, носять епізодичний характер, вони проявляються дуже рідко або не проявляються зовсім.

Унаслідок теоретичного дослідження проблеми та за результатами констатувального етапу експерименту було побудовано експериментальну модель реалізації педагогічних умов, поетапна реалізація якої комплексно впливала на фор-

Таблиця 1

Рівні сформованості організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивно-конативним компонентом на прикінцевому етапі (у %)

Групи		Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	констатувальний етап	16	48,6	35,4
	прикінцевий етап	42,2	49,2	8,2
КГ	констатувальний етап	15,9	48,7	35,4
	прикінцевий етап	24,4	58	17,1

мування визначених компонентів організаційної діяльності (когнітивно-конативного, особистісного, управлінського).

У таблиці 1 подано порівняльні дані констатувального і прикінцевого зрізів щодо сформованості організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивно-конативним компонентом.

Як видно з таблиці 1, після проведення формувального етапу експерименту результати за когнітивно-конативним компонентом в експериментальній групі значно змінилися. Достатнього рівня досягли 42,2% студентів (було 16%), на середньому рівні зафіксовано 49,2% студентів (було 48,6%), на низькому рівні залишилося лише 8,2% майбутніх учителів фізичної культури (було 35,4%). У контрольній групі результати дещо менші: достатнього рівня досягли 24,4% студентів (було 15,9%), середнього – 58% (було 48,7%), на низькому рівні залишилося 17,1% майбутніх учителів фізичної культури (було 35,4%).

Динаміка змін результатів за когнітивно-конативним компонентом відбулася в експериментальній групі, в якій проводилася цілеспрямована робота. Так, на достатньому рівні результати збільшилися на 26,7%, на середньому рівні також збільшилися, проте, не набагато – лише на 0,5%, а на низькому рівні результати зменшилися на 27,2%.

У контрольній групі також відбулися зміни за зазначеним компонентом, однак не такі значущі. На достатньому рівні результати збільшилися лише на 8,9%, на середньому – зросли на 9,3%, на низькому результати зменшилися на 18,2%.

Зважаючи на одержані результати, доходимо висновку про доцільність упровадження в навчально-виховний процес вищої школи запропонованої методики формування організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивно-конативним компонентом.

У таблиці 2 подано середньоарифметичні дані рівнів сформованості організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за особистісним компонентом після проведення експериментальної роботи.

Порівняльні дані, наведені в таблиці 2, свідчать про значні зміни в рівнях сформованості організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за особистісним компонентом в експериментальній групі порівняно з контрольною. Так, достатнього рівня на прикінцевому етапі досягли 48,2% студентів ЕГ (було 13,9%) і 21,5% КГ (було 14,7%); на середньому рівні виявлено 42,9% ЕГ (було 42,9%) та 53,4% КГ (було 42,6%); на низькому рівні залишилося 7,5% студентів ЕГ (було 43,2%) і 25,1% КГ (було 42,7%).

За особистісним компонентом динаміка змін результатів достатнього рівня сформованості організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури ЕГ збільшилися на 34,3%, у КГ – лише на 6,8%. На середньому рівні результати майже не змінилися: в ЕГ вони збільшилися на 1,4%, у КГ – на 10,8%. На низькому рівні результати зменшилися: в ЕГ на 35,7%, у КГ – на 17,6%.

У таблиці 3 подано порівняльні дані сформованості організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за управлінським компонентом після проведення експериментальної роботи.

Як видно з таблиці 3, результати за управлінським компонентом на прикінцевому етапі експерименту в експериментальній і контрольній групах збільшилися порівняно з початковим етапом.

Так, на прикінцевому етапі експерименту достатнього рівня досягли 39,4% студентів ЕГ (було 13,8%) і 19,8% КГ (було 13,2%); середній рівень виявили 47,5% ЕГ (було 41,5%) та 49,8% КГ (було 42,7%); низький рівень зафіксовано у 13,1% майбутніх учителів фізичної культури ЕГ (було 44,7%) і 30,4% КГ (було 44,1%).

Таблиця 2

Рівні сформованості організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за особистісним компонентом на прикінцевому етапі (у %)

Групи		Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	констатувальний етап	13,9	42,9	43,2
	прикінцевий етап	48,2	44,3	7,5
КГ	констатувальний етап	14,7	42,6	42,7
	прикінцевий етап	21,5	53,4	25,1

Таблиця 3

Рівні сформованості організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за управлінським компонентом на прикінцевому етапі (у %)

Групи		Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	констатувальний етап	13,8	41,5	44,7
	прикінцевий етап	39,4	47,5	13,1
КГ	констатувальний етап	13,2	42,7	44,1
	прикінцевий етап	19,8	49,8	30,4

Зафіксовано динаміку змін одержаних результатів за управлінським компонентом на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту. На достатньому рівні результати ЕГ зросли на 25,6%, у КГ – на 6,6%; на середньому рівні результати не дуже змінилися – в ЕГ вони зросли на 6%, в КГ – на 7,1%; на низькому рівні результати ЕГ зменшилися на 31,6%, у КГ – на 13,7%.

Одержані результати свідчать про доцільність впровадження запропонованої методики для формування організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивно-конативним, особистісним та управлінським компонентами.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Організаторську діяльність визначено як діяльність учителя, що забезпечує залучення учнів до різних видів навчально-виховної роботи, координує діяльність як окремих учнів, так і учнівського колективу в досягненні поставлених цілей і завдань, спрямованих на їхній всебічний розвиток.

Упровадження експериментальної моделі реалізації педагогічних умов формування організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури виявило значні позитивні зміни в студентів експериментальної групи: на достатньому рівні перебувало 28,8% студентів, на середньому – 2,7% і на низькому – 31,5%. Проведене дослідження дає можливість вирішувати питання організації ефективного процесу формування організаційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури під час їхньої професійної підготовки. Водночас його результати не вичерпують усієї повноти їх висвітлення і не претендують на всебічне розкриття зазначеної проблеми.

До перспективних напрямів подальших наукових досліджень відносимо створення і впровадження інтегрованих курсів з формування організаційної компетентності майбутніх учителів у зміст вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Арушанова А.Г. Речь и речевое общение детей. М. : Мозаика Синтез, 1999. 272 с.
2. Зеленков С.Л. Структурно-організаційна модель професійної підготовки майбутніх фахівців ювелірних спеціальностей щодо формування професійної компетентності. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*. 2006. № 11–12. С. 41–46.
3. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя. Л., 1985. 165 с.
4. Кондрашова Л.В. Методика підготовки майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями. М.: Прометей, 1990. 158 с.
5. Лутошкин А.Н. Как вести за собой. М., 1986. 208 с.
6. Подласый И.П. Педагогика. В 2 т. Т.1: Общие основы. Процесс обучения. М.: ВЛАДОС, 1999. 575 с.
7. Савченко Л.О. Формування готовності студентів до організаторської діяльності в навчальному процесі педагогічної вищої школи. *Наука і освіта*. 2005. № 7–8. С.69–70.
8. Савельева С.С. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности учителя в образовательном процессе вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук: специальность 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Коломна, 2007. 20 с.
9. Семченко Н.О. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2005. 20 с.
10. Туленков М.В. Організаційна взаємодія в системах соціального управління (соціологічний аналіз): монографія. К.: ІПК ДСЗУ, 2005. 222 с.
11. Уманский Л.И. Психология организаторской деятельности школьников. М.: «Просвещение», 1980. 160 с.
12. Чернобровкін В.М. Методологічні аспекти проблеми прийняття рішень у педагогічній діяльності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. пр. Луганськ, 2004. Вип. 1. С. 27–36.